

НЕМЧЕНКО К. С.,
аспірант відділу теорії держави і права
(Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України)

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-1.12>

ФІСКАЛЬНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ В СИСТЕМІ ФУНКЦІЙ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

У статті розглянуто питання особливостей змісту фінансової функції держави в системі функцій соціальної держави. Під час дослідження було проаналізовано світові та вітчизняні підходи до поняття соціальної держави. Було зазначено, що держава не просто виконує деякі функції соціального характеру, а обтяжена обов'язком виконувати їх, надаючи своїм громадянам право вимагати від держави виконання цих обов'язків. Зовнішнім правовим проявом сутності соціальної держави є ті соціальні обов'язки держави перед людиною, які, як правило, закріплюються на конституційному рівні у формі системи прав людини і громадянина. Саме обов'язок держави піклуватися про людину, а не сама турбота, становить головну принципову відмінність соціальної держави від будь-якої іншої. Також у статті зазначено, що вітчизняна наука визначає, що однією з особливостей функцій соціальної держави є спрямованість на розподіл суспільних благ та підходи до такого розподілу (справедливого та чесного). Тобто у вітчизняній теоретичній науці до ознак соціальної держави зараховують пріоритет соціальних цінностей та справедливий розподіл публічних благ серед всіх верств населення, якими зумовлені мета та функції соціальної держави. Також, з огляду на аналіз понять соціальної держави, на нашу думку, соціальною називається держава, яка, здійснює регулювання економіки, спрямованої на забезпечення гідного рівня життя всіх без винятку представників суспільства. Автор доходить висновку, що головне завдання функцій соціальної держави полягає, перш за все, в дотриманні балансу інтересів у суспільстві. З огляду на те, що функції держави реалізуються за допомогою мобілізованих в її розпорядженні доходів, отриманих завдяки збору податків, фінансова функція має важливе значення для реалізації державою її соціальних функцій загалом.

У статті автор доходить висновку, що зміст фінансової функції держави в системі функцій соціальної держави полягає в її спрямованості на матеріальне забезпечення соціальної складової частини держави (надання соціальних гарантій, рівних можливостей для всіх громадян тощо) та в забезпеченні соціальної рівності, зменшенні матеріальної нерівності та збереженні соціальної рівноваги в суспільстві, що зумовлене специфічною метою та завданнями соціальної держави.

Ключові слова: соціальна держава, функції держави, типи державо-розуміння, держава, фінансова функція держави, соціальні блага.

Nemchenko K. S. Fiscal function of state within system of functions of social state

The specific features of substance of fiscal function of state within the system of function of social state are considered in the article. Within the research global and local approaches to definition of social state were analysed. There was determined that a state not just perform some social functions, but it is although

burden with obligations to perform them and its citizens are entitled to claim to state a performance of such obligations. The state obligations to people usually established on constitutional level in the form of system of human rights are an external form of substance of social state. Obligation of state to take care of citizens but not measures to care of people makes a core distinguish of social state from any other kinds of states. Furthermore, the article sets that there is a position in national science that the peculiarities of function of social state consist on general tendency on distribution of public benefits and approaches to the distribution (fairly and honestly). It means that the national science considers the priority of social values and fairly distribution of public benefits among all society which determining purpose and functions of state as features of social states. Moreover, based on analysis of definitions of "social state", to my point of view, social state is a state performing regulation of economy aiming to provide suitable living standards for all participants of society without any exemptions. The author makes the conclusion that the main task of the function of the social state is to keep balance of interest of the society. Considering that the performance of state functions is funded with public funds which are created due to tax collection, fiscal function of state is crucial for general performance of social functions of a state.

The author makes the conclusion that the definition of the fiscal function of state includes tendency to material support of social component of state (provision of social security, equal opportunities for all citizens etc.), insurance of social equality and decrease of material inequality and retain of social balance in society which are determined by special purposes and tasks of social state.

Key words: *social state, function of state, type of states, state, fiscal function of state, social benefits.*

Вступ. Світові тенденції суспільних запитів XXI сторіччя вкотре підкреслюють важливість та актуальність соціальної спрямованості держави. Потреба сучасного соціуму в державі соціального типу виражена у підтримці ідей соціальної спрямованості по всьому світу. Не залишається осторонь від цього глобального тренду Україна. На користь цього свідчать партійні програми політичних партій, які представлені в сучасній Верховній Раді України. Крім того, таким тенденціям сприяє і те, що наша держава проголошує соціальні цінності на найвищому рівні. Як відомо, Конституція України в статті 1 проголошує Україну демократичною, соціальною і правовою державою. Світовий досвід засвідчує, що конституційно проголошують себе соціальними ті держави, які не тільки зобов'язуються гармонізувати інтереси особистостей, соціальних груп і всього суспільства, виключити їх антагоністичне протиставлення та підкорення одне одному, а й виявляють політичну волю щодо послідовного втілення в життя цих зобов'язань. Одним з елементів реалізації соціальної складової частини держави є її функції. Для виконання покладених на державу зобов'язань соціального характеру важливою є економічна складова частина реалізації зобов'язань. Фіскальна функція держави стає ключовим елементом забезпечення економічної складової частини реалізації соціальних обов'язків держави, що, своєю чергою, зумовлює зміст та цілісність функціонування держави. Таким чином, вважаємо за необхідне дослідити явище фіскальної функції в межах соціального типу державорозуміння, оскільки саме в умовах соціальної держави фіскальна функція отримує новий зміст.

Історія теоретичних основ конструкції соціальної держави має тривалу історію становлення. Зародження ідей соціальної держави простежується в працях мислителів і філософів давнини: Стародавнього Китаю, Стародавньої Греції, Риму. Аналогічні ідеї ідеальних держав висувалися в роботах Т. Кампанелли, І. Канта, Р. фон Моля, Г.В.Ф. Гегеля, а також К. Маркса. Вперше концепція соціальної держави оформилася в працях німецьких вчених XIX століття: Л. фон Штейна, Ю. Оффнера, Ф. Науманна, А. Вагнера і стала вираженням

принципово нової ролі держави в житті суспільства. Проблематика соціальної правової держави активно розробляється українськими правознавцями. У наукових працях В.Д. Бабкіна [1, с. 270], О.В. Скрипнюка [3, с. 41], І.В. Яковюка [4, с. 103] та інших авторів порушуються питання історії виникнення та становлення соціальної правової держави, визначаються її поняття та принципи, аналізується зарубіжний досвід розбудови. Визнаючи важливість таких досліджень для формування відповідної вітчизняної моделі, необхідно зазначити, що питання функцій соціальної держави не є широко висвітленими та дослідженими, в тому числі питання фінансової функції держави.

Постановка завдання. Мета публікації полягає в з'ясуванні змісту поняття фінансової функції держави крізь призму соціальних типів державорозуміння як основи формування уявлень про соціальну державу.

Результати дослідження. У середині XIX століття по багатьох європейських країнах прокотилася потужна революційна хвиля, яка являла реальну загрозу політичним режимам. Теорія соціальної держави стала відповіддю німецької консервативної думки на загрози революційних перетворень. Практично перед державою постало питання: або загинути під натиском революційно налаштованого натовпу, або стати соціальним. Природно, представники панівного класу вибрали друге. Однак, відкидаючи революційні зміни, німецькі консерватори не відхиляли зміни як такі. Чим більш очевидною була небезпека революції, тим рішучіше зростала готовність німецьких політиків до соціального реформаторства. «Рятувальне коло» для збереження соціальної стабільності та підтримки суспільства в життєздатному стані вони побачили в проголошенні нової місії держави.

Особливе місце серед чисельних дослідників концепції соціальної держави займають ідеї німецького філософа, історика, економіста Л. фон Штейна (1815–1890 рр.). Саме йому належить науковий пріоритет у розробці першої теоретичної концепції, що містить новаторські для свого часу ідеї про можливість і засоби державної політики. У розумінні Л. фон Штейна держава є єдиним гарантом соціальної справедливості і тим самим «підноситься над усіма іншими громадськими інститутами та інтересами» [5, с. 82]. Це дало підстави філософу філософ XX ст. П. Козловські вважати Л. фон Штейна апологетом держави і захисником повної незалежності держави від влади суспільства [6, с. 284].

Місія соціальної держави на рівні управління суспільством відображається в двох основних завданнях: по-перше, сприяти вільному міжкласовому руху, по-друге, допомогти тим, хто живе у злиднях. Л. фон Штейн показав, як ці два завдання реалізуються в конкретних управлінських функціях держави: 1) усунення юридичних перешкод вільного міжкласового руху; 2) піклування про суспільну потребу, яка покликана забезпечити кожній особистості фізичні умови самостійності; 3) сприяння працівнику, який не володіє капіталом, у досягненні господарської самостійності, наприклад, через допоміжні каси, страхову справу, самопомогу у формі союзного об'єднання незаможних.

У визначенні Л. фон Штейна можна використати наведені нижче сутнісні характеристики соціальної держави.

1. Соціальна держава має зобов'язальну природу. Л. фон Штейн вважав, що соціальна держава не лише підтримує абсолютну рівність у правах для всіх суспільних класів і окремої особистості, а зобов'язана це робити; держава не просто сприяє економічному і суспільному прогресу всіх своїх громадян, а має сприяти цьому. Держава не просто виконує деякі функції соціального характеру, а обтяжена обов'язком виконувати їх, надаючи своїм громадянам право вимагати від держави виконання цих обов'язків. Зовнішнім правовим проявом сутності соціальної держави є ті соціальні обов'язки держави перед людиною, які, як правило, закріплюються на конституційному рівні у формі системи прав людини і громадянина. Обов'язок держави піклуватися про людину, а не сама турбота, становить головну принципову відмінність соціальної держави від будь-якої іншої.

Держава виконує соціальні функції, дбаючи про своїх громадян. Але тільки на певному етапі історичного розвитку в умовах загострення класової боротьби держава визнає це за свій обов'язок, тим самим надаючи людині право отримувати допомогу від держави не

у вигляді милостині, а за своєю власною ініціативою, гарантовано бути правомочним вимагати від держави виконання взятих на себе соціальних функцій. Взяти на себе зобов'язання забезпечити певні умови життя своїм громадянам, соціальна держава вже не може скласти їх із себе, оскільки покладений або прийнятий на себе обов'язок є невідворотним. Тобто головна риса соціальної держави – це визнання і закріплення з боку держави своїх обов'язків перед громадянами. Саме цим соціальна держава відрізняється від патерналістичної держави, яка також піклується про своїх громадян.

2. Соціальна держава не тільки зобов'язана, але і може виконувати свої функції. Цю змогу їй дає влада. Необхідність застосування влади зумовлена тим, що виконання соціальних обов'язків може бути пов'язане з державним примусом, наприклад коли йдеться про перерозподіл доходів для виконання соціальних програм.

3. Соціальна держава сама зацікавлена у виконанні взятих на себе обов'язків. Якщо розглядати державу як «вищу особистість», як самостійний суб'єкт, що володіє власними інтересами і цілями, то головною метою держави є самозбереження, тобто підтримка чинного політичного і соціального ладу. Згадане визначення соціальної держави вважається класичним [7, с. 524]. Сучасний дослідник А.Е. Євстратов зауважує, що багато дослідників визначають, що розвитку концепції соціальної держави з моменту введення самого терміна в 1850 р. фактично не відбувалося (у штейнівському розумінні), оскільки звертали увагу лише на окремі аспекти діяльності держави в соціальній сфері, а не на всі прояви соціальної державності [8, с. 11]. І хоча сучасне розуміння соціальної держави значно вдосконалене порівняно з теорією Л. фон Штейна, будь-яке дослідження в цій галузі має відштовхуватися від цього визначення, оскільки в ньому долається підхід до держави як арени класової боротьби і вперше стверджується пріоритет співвідношення «особистість-держава» замість колишнього «суспільство-держава», а головною метою держави виголошується економічний і соціальний прогрес.

Таким чином, кінцева мета соціальної держави – це збереження соціально-політичної стабільності, тобто умов, за яких державна влада відчуває себе в цілковитій безпеці. Тому в діяльності соціальної держави немає нічого альтруїстичного, тобто того, що б держава робила собі в збиток. Держава так само зацікавлена трансформуватися в соціальну, як вона зацікавлена у своєму збереженні і розвитку. Л. фон Штейн вважав, що розвиток окремих особистостей, які становлять державу, стає ступенем розвитку самої держави: «<...>чим нікчемніші його громадяни, тим вона сама нікчемніша; чим менше вони розвинені, тим менш розвинена і сама держава» [9, с. 28].

Дослідження Л. фон Штейна і вся подальша історія показують, що за своєю природою феномен соціальної держави має яскраво виражений політичний характер, що означає свідоме взяття владою на себе соціальних зобов'язань із метою збереження соціальної і політичної стабільності. У цьому аспекті сучасний теоретик соціальної держави О.А. Лукашова підтверджує правоту висновків Л. фон Штейна, зазначаючи, що соціальна держава прийшла слідом за правовою тому, що остання в її класичному ліберальному (формальному) варіанті спиралася, насамперед, на принципи індивідуальної свободи формальної юридичної рівності і невтручання держави в справи громадянського суспільства. А це призвело до глибокої фактичної нерівності, кризових станів в економіці і класової боротьби. Все це поставило перед державою необхідність переходу до нового якісного стану і виконання нею нових функцій [10, с. 79]. Функціями, що випливають із теорії соціальної держави, стають: 1) обмежувальна функція, що виявляється стосовно панівних класів і за допомогою якої вирішуються такі завдання, як обмеження монополізації, регламентація трудових відносин, регулювання економіки, концентрація коштів на соціальні програми і потреби; 2) забезпечувальна функція, націлена на вирішення завдання соціального страхування, соціального забезпечення, надання можливостей для отримання освіти та медичного обслуговування; 3) гарантуюча функція. Даючи гарантії і закріплюючи їх на конституційному рівні у вигляді системи прав людини і громадянина, держава, по суті, стає боржником людини, надаючи їй право не просто отримувати допомогу від держави, а отримувати її гарантовано.

Однак наприкінці ХХ сторіччя на перший план стали виходити нові проблеми, що вимагають осмислення і рішення в межах теорії соціальної держави. Сучасний етап розвитку ідей соціальної держави ознаменувався формуванням більш чітких класифікацій теоретичних моделей соціальної держави та початком їх побудови в країнах Європи. Саме тоді були обґрунтовані різні моделі соціальної держави та держави загального добробуту: позитивна держава соціального захисту, держава соціального захисту, соціальна держава загального добробуту, ліберальна соціальна держава, консервативна соціальна держава, соціал-демократична соціальна держава [11, с. 16].

Зазначені підходи можна подати у формі трьох узагальнених формулювань, що кореспондуються з відповідними напрямками наукової думки: 1) свобода соціальної сфери від державного втручання, реалізація соціальних функцій держави тільки в умовах надзвичайних ситуацій, 2) формування соціальної держави шляхом еволюційних перетворень і поступального розвитку демократії в соціальній сфері та галузі соціальних відносин, 3) широке державне втручання регулятивного характеру в соціально-економічні процеси, формування соціально відповідальних політичних інститутів.

На цьому етапі вітчизняний правознавець В.Д. Бабкін визначає соціальну державу як «тип організації державного та суспільного життя, заснованого на пріоритеті соціальних цінностей, насамперед права людини на гідне життя» [12, с. 127]. В іншій своїй роботі науковець констатує: «На жаль, нашій суспільній науці, в тому числі і правознавству, незважаючи на проголошення української держави соціальною, бракує розробки її концепції, усвідомлення значення гуманізації суспільства, забезпечення людського виміру політики і права» [13, с. 3]. Неможливо не погодитись із тим, що держава як явище, її мета та функції в контексті соціальних типів державорозуміння зумовлюється пріоритетом соціальних цінностей та, насамперед, прав людини на гідне існування. Окремо заслуговує на увагу так звана «дистриб'ютивна теорія» соціальної держави, щодо якої О. Скрипнюк вказує, що теорія має насамперед вирішити проблему чесного та адекватного розподілу публічних благ (public benefits) між членами суспільства, громадянами тієї чи іншої держави. У реальному житті, порушуючи питання щодо визначення сутності соціальної держави, а також дистриб'ютивної справедливості, ми фактично маємо справу із цілим спектром проблем – починаючи від працевлаштування та прибутків і закінчуючи податками та медичним обслуговуванням, надто в умовах обмеженості ресурсів [14, с. 19]. Це визначення, на нашу думку, підкреслює важливу роль у розумінні соціальної держави саме розподілу суспільних благ та підходу до такого розподілу (справедливий та чесний).

Таким чином, можна зазначити, що у вітчизняній теоретичній науці до ознак соціальної держави зараховують пріоритет соціальних цінностей та справедливий розподіл публічних благ серед всіх верств населення, якими зумовлені мета та функції соціальної держави. Також, з огляду на аналіз понять соціальної держави, на нашу думку, соціальною називається держава, яка здійснює регулювання економіки, спрямованої на забезпечення гідного рівня життя всіх без винятку представників суспільства.

Економічна криза викликала протиріччя між вимогами економічного зростання і масової зростаючої практики централізованого розподілу економічних і соціальних благ. Вони виявляються в тому, що успішно вирішувати соціальні проблеми в масштабі і обсязі соціальних функцій, які декларує соціальна держава, можна тільки при досягненні певного, досить високого рівня економічного розвитку і накопичення серйозного обсягу ресурсів. У сучасній державі податки є не тільки головним джерелом доходів держави, а й приймають на себе функції регулювання економіки, забезпечення соціальних гарантій. Світовий досвід і вітчизняна практика доводять, що нині більше 70% дохідних джерел бюджету держав становлять податкові надходження.

Сутність держави у сфері оподаткування виявляється через її функції. В умовах світової фінансово-економічної кризи зростає роль розподільчої (соціальної) функції податків, суть якої полягає в підтримці соціальної рівноваги в суспільстві шляхом передачі коштів слабшим і незахищеним категоріям громадян шляхом покладання податкового тягара

на більш заможних платників. Діюча в державі система податків і зборів має відповідати цілям соціальної держави, проголошеним у статті 1 Конституції України та розтлумачених у рішенні Конституційного Суду України [16].

З огляду на те, що функції держави реалізуються за допомогою мобілізованих в її розпорядженні доходів, отриманих завдяки збору податків, фінансова функція має важливе значення для реалізації державою її соціальних функцій загалом. Саме фінансова функція, на нашу думку, сприяє: 1) забезпеченню соціальної стійкості, соціальної безпеки суспільства; 2) забезпеченню політичної стабільності; 3) забезпеченню такого розподілу влади, який визнавався б більшістю справедливим; 4) налагодженню такої системи розподілу економічних ресурсів і економічного ефекту, яка влаштувала б більшість населення; 5) забезпеченню необхідного і достатнього рівня екологічної безпеки; 6) забезпеченню необхідного і достатнього рівня соціальної захищеності населення загалом і кожної з соціальних груп.

Тобто можна дійти висновку, що головне завдання функцій соціальної держави полягає, перш за все, в дотриманні балансу інтересів у суспільстві. Активна участь соціальної держави у процесах суспільного розподілу і перерозподілу новоствореної (передусім прибуткової) вартості є одним із найважливіших напрямів державної діяльності. Чільне місце при цьому відводиться так званій «політиці доходів», реалізованій за допомогою збалансованої системи оподаткування, формування соціально орієнтованого бюджету, фінансування соціальних програм. Механізм оподаткування справляє значний вплив на формування реальних доходів та рівень життя населення і найбільш повно характеризує реальний стан дотримання принципу соціальної справедливості, а також визначає ступінь захисту соціально-економічних прав громадян. Економічно сильною і стабільною в розвитку може стати тільки та держава, чия законодавча база функціонування механізму оподаткування доходів населення відповідає інтересам більшості громадян. Світовий досвід засвідчує, що кожна демократична держава, яка прагне мати в суспільстві соціальний мир і злагоду, постійно удосконалює систему оподаткування доходів громадян у напрямі повної узгодженості інтересів усіх верств населення [17, с. 29].

Найбільш повному розкриттю змісту поняття «соціальна держава», так само як і кожної її ознаки окремо, включаючи податки, сприяє розгляд ознак держави у взаємодії між собою. Функціональна взаємодія таких ознак, як суверенітет і податки, дає початок новому поняттю «податковий суверенітет». Податковий суверенітет – це невід’ємне юридично не обмежене право державної влади самостійно і в повному обсязі встановлювати і стягувати податки в межах підвладної території. Податковий суверенітет як складова частина державного суверенітету заснований на народному суверенітеті. Тому держава має реалізувати свої владні повноваження зі встановлення та збирання податків не в інтересах класів або соціальних груп, а всього суспільства загалом.

У фінансовій функції соціальної держави податок на доходи фізичної особи відіграє чільну роль у реалізації завдання з розподілу економічних ресурсів, а також забезпечення соціальної захищеності населення. Для вирішення завдання найбільш ефективного розподілу економічних ресурсів держава встановлює податкові ставки і пільги з податку на доходи фізичних осіб. Причому завдання забезпечення соціальної захищеності населення безпосередньо пов’язане з мобілізацією достатніх коштів для здійснення видатків, спрямованих на підтримку соціально незахищених громадян.

Соціальна стабільність неможлива без ефективного механізму скорочення нерівності доходів, що нерозривно пов’язана з завданнями та цінностями соціальної держави. У цьому випадку оподаткування виступає могутнім інструментом виправлення соціальної та економічної нерівності. Дослідження класиків наукової економічної думки показали, що реалізація фінансової функції соціальної держави включає в себе досягнення справедливого оподаткування. Останнє ж виникає в разі, коли рівень податкового навантаження відповідає фактичній спроможності платників податків до сплати податку. Безпосередньо ж прибуткове оподаткування доходів фізичних осіб у відносинах соціальної держави з громадянами є саме елементом механізму врівноваження економічної нерівності різних класів суспільства.

Аналіз зарубіжної практики визначення об'єкта прибуткового оподаткування фізичних осіб показав, що поширеним є розуміння його як сукупного доходу індивіда. Економічною підставою є той факт, що в цьому разі більш адекватно враховується платоспроможність платника податків у процесі встановлення диференційованої податкової ставки не за видами доходів, а залежно від рівня їх сукупного розміру. Крім того, більш широка податкова база позитивно позначається на рівні податкових ставок (їх зниження) у процесі забезпечення фінансових потреб держави.

Особливості реалізації фіскальної функції соціальної держави передбачають забезпечення рівних можливостей всіх членів соціуму на задоволення першорядних потреб. У зв'язку з цим встановлення неоподаткованого мінімуму доходів є неминучим з огляду на необхідність звільнення від додаткових вилучень тієї частини доходу платника податків, яка забезпечує його життєдіяльність. Разом із тим у процесі визначення розміру доходу, що не підлягає оподаткуванню, важливим є досягнення збалансованості величини витрат на задоволення базових потреб платників податків і фіскальних потреб держави для бюджетного фінансування соціальних витрат.

З метою реалізації фіскальної функції держави при використанні податку на доходи фізичних осіб на сучасному етапі національного розвитку поширеною є практика застосування чотирьох рівнів податкової ставки: мінімальна, стандартна, підвищена, максимальна. Відповідно до теорії В. Петті зайва прогресивність оподаткування також підриває основоположні принципи соціальної справедливості, у зв'язку з чим шкала має передбачати наявність проміжної податкової ставки, покликаної виконувати функції згладжування прогресії з метою уникнення різких стрибків у розмірах податкових ставок [17, с. 45].

З метою реалізації регулюючої функції податку на доходи фізичних осіб і досягнення згладжування соціальної нерівності поширеною є практика визначення верхньої межі максимальної податкової ставки, яка має застосовуватися до доходів. Зазвичай верхня межа ставки оподаткування фізичних осіб при прогресивному оподаткуванні визначається на основі розміру доходів, який є середніми по країні. Таким чином забезпечується виконання одного з завдань соціальної держави, а саме зменшення соціальної напруги серед економічно забезпечених верств населення.

Висновки. На нашу думку, ключовою ознакою змісту фіскальної функції в контексті соціальних типів державорозуміння є її спрямованість на матеріальне забезпечення соціальної складової частини держави (надання соціальних гарантій, рівних можливостей для всіх громадян тощо) та у забезпеченні соціальної рівності, зменшення матеріальної нерівності та збереження соціальної рівноваги в суспільстві. Такий зміст фіскальної функції зумовлений метою та завданням соціальної держави: збереження соціально-політичної стабільності держави та суспільства і справедливий розподіл публічних благ серед всіх верств населення.

Список використаних джерел:

1. Бабкін В.Д. Від правової до соціально-правової держави. *Правова держава*. 2001. Вип. 12. 731 с.
2. Рабінович П.Ю. Лобода Соціальна сутність держави: теоретико-методологічні засади дослідження. *Право України*. 2001. № 8. 300 с.
3. Скрипнюк О.В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2000. 600 с.
4. Яковюк І.В. Соціальна і правова держава: співвідношення понять. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : збірник наук. пр. НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування Акад. прав. наук України, 2001. № 1. 209 с.
5. Милецкий В.П. Социальное государство: эволюция идей, сущность и перспективы становления в современной России. *Политические процессы в России в сравнительном измерении* / под ред. М.А. Василика, Л.В. Сморгунова. Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 1997. 173 с.

6. Козловски П. Общество и государство: неизбежный дуализм / пер. с нем. Москва : Республика, 1998. 368 с.
7. Штейн Л. фон. Учение об управлении и право управления с сравнением литературы и законодательств Франции, Англии и Германии. Санкт-Петербург : А.С. Гиероглифов, 1874. 594 с.
8. Евстратов А.Э. Генезис идеи социального государства (Историко-теоретические проблемы) : дис. ... канд. юр. наук. Омск, 2005. 234 с.
9. Штейн Л. фон. История социального движения Франции с 1789 г. Санкт-Петербург : Тип. А.М. Котомина, 1872. 305 с.
10. Лукашева Е.А. Социальное правовое государство. Проблемы общей теории права и государства. Москва : НОРМА-ИНФРА-М, 1999. 813 с.
11. Орлов И.Б., Сулакшин С.С., Колесник И.Ю., Виллисов М.В. Государство социального гуманизма – от теории к практике. Научный эксперт. Москва, 2008 1003 с.
12. Бабкін В.Д. Соціальна держава та захист прав людини. *Правова держава* : щорічник наук. пр. Київ : Ін Юре, 1998. Вип. 9. 478 с.
13. Бабкін В.Д. Конституційні засади соціальної держави України, *Правова держава* : щорічник наук. пр. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2000. Вип. 11. 590 с.
14. Скрипнюк О. Ідея соціальної справедливості в контексті теорії соціальної, правової держави. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2(25). 268 с.
15. Егоров Е.В. Экономика и финансирование социально-культурной сферы. Казань, 1996. 197 с.
16. Рішення Конституційного Суду України від 25.01.2012 р. у справі № 3-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12/print>
17. Петти В. Трактат о налогах и сборах. Москва : Ось-1989. 112 с.

НЕСТЕРОВИЧ В. Ф.,

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
державно-правових дисциплін
(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка)

УДК 342.572

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-1.13>

ПОНЯТТЯ «ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ» ТА ЙОГО СУТНІСНІ РИСИ

У статті визначено поняття «державотворення в Україні» та встановлено його сутнісні риси. Запропоновано визначити поняття «державотворення в Україні» як унікальний, багатовіковий складний процес зародження, розвитку та утвердження України як суверенної, незалежної, демократичної та правової держави, в основі якого лежить сукупність тісно взаємопов'язаних зовнішніх та внутрішніх національних, територіальних, політичних, правових, соціальних, економічних та культурних факторів. Зазначено, що не в кожній державі поняття «державотворення» має ті значення і роль, які вони мають в Україні на нормативно-правовому та науковому рівнях.

